

לשאלת הלכה צדוקית אחת*

משה מרטין פלקס

ברצוני להעיר על עניין אחד במאמרו המאלף של י' פטריך 'אמת-המים מעיטם לבית המקדש והלכה צדוקית אחת',¹ הוא שיחזורו של פטריך את ההלכה הצדוקית בעניין טומאת מים הנמצאים במחובר לקרקע. פטריך טען בעניין זה:

בהלכות חז"ל יש תפיסה יסודית כי מים המצויים במחובר לקרקע אינם מקבלים טומאה. מכאן עולה כי מי האמה טהורים בהיותם מחוברים למעיין הנובע מן הקרקע. אולם, אם אמנם זו היתה התפיסה ההלכתית בזמן המחלוקת שבין הכיתות, תמוהה ואינה מובנה תשובת הפרושים, שהרי מי האמה טהורים בהיותם במחובר לקרקע, כך אין דומה ה'ניצוק', שהוא תלוש ונוגע בטומאה, לאמת-המים שמימיה טהורים, מהיותם מחוברים לקרקע גם אם היה המת כתוכה. המפרשים חירצו קושי זה בטענה שהפרושים התייחסו להלכה צדוקית, דהיינו שהצדוקים לבדם גרסו שגם המחובר אל הקרקע עלול להיטמא. ללא תירוץ זה אין תשובת הפרושים מובנת.²

לדעתי תשובת הפרושים מובנת, אפילו אם נניח שלפי הצדוקים המחובר אל הקרקע אינו עלול להיטמא. שנינו במשנה:

אומרים צדוקים: קובלין אנו עליכם פרושים שאתם מטהרים את הניצוק.

אומרים פרושים: קובלין אנו עליכם צדוקים שאתם מטהרים את אמת המים הבאה מבית הקברות.³

המשנה הזאת באה בסידרה של משניות שצורתן היא: אומרים צדוקים: קובלין אנו עליכם פרושים ש... אומרים פרושים: קובלין אנו עליכם צדוקים ש...

כמה חוקרים כבר הצביעו על הצורה המעובדת והמתוחכמת של משניות אלה.⁴ לכן לא היינו מצפים לתיאור מלא של עמדת הצדוקים בעניין הנ"ל. יש לפנינו מקור מגמתי שמטרתו היא להציג את הצדוקים ככל האפשר באור שלילי. הצדוקים קובלים על ההלכה הפרושית בעניין ניצוק. בעניין זה טענו הפרושים שכלי עליון טהור, המחובר לכלי תחתון טמא על-ידי זרם נוזל, נשאר טהור. בפני

* תדתי נתונה לד"ר ד' שורץ אשר בסמינריון שלו באוניברסיטה העברית העליתי לראשונה דברים אלה וכן לד"ר י' לויין על שקרא טיוטה של הערה זאת. האחריות לדברים אלה מוטלת עלי כלבד, כמובן.

1 קתדרה, 17 (תשרי תשמ"א), עמ' 11-23.

2 שם, עמ' 12.

3 ידים ד ז.

4 ראה: ש' ליברמן: יונית ויונות בארץ ישראל, ירושלים תשכ"ג, עמ' 229; J. Lightstone, 'Sadducees versus Pharisees: The Tannaitic Sources', *Christianity, Judaism and Other Greco-Roman Cults, Studies for Morton Smith at Sixty*, III (1975), pp. 206-217

קובלנתם זו של הצדוקים מגיבים הפרושים שהצדוקים מטהרים את מי אמת־המים הבאה מבית־הקברות. תגובת הפרושים כעין קל וחומר היא, דהיינו אמת־המים הוא מצב יותר חמור מניצוק, מפני שקצה הזרם נוגע בטומאה ובכל זאת המים האלה נשארים טהורים. לא כן הדבר בעניין הניצוק, שהפרושים מודים שבכלי התחתון המים טמאים, מפני שהם נמצאים בכלי טמא והוויכוח הוא סביב הכלי העליון והמים שבתוכו בלבד. לעומת זאת בעניין ניצוק הצדוקים גורסים שהכלי טמא, ויש פה סתירה בין שתי העמדות של הצדוקים. דהיינו, איך הצדוקים מטהרים את מי אמת־המים שנגעו בטומאה, ובעניין הניצוק מטמאים את הכלי העליון והמים שבתוכו שעדיין לא נגעו בטומאה? ! ואמנם היו יכולים הצדוקים להגיב שהמים באמה — במחובר לקרקע הם.⁵ אין זאת הפתעה שהאפשרות הזאת אינה נזכרת. הסיבה פשוטה לגמרי — המגמתיות של מקורותינו. ולכן אין פה עדות להלכה צדוקית הגורסת שמים שנמצאים במחובר לקרקע עלולים להיטמא.

5 ראה פירוש רע"ב למשנתנו, ועוד ראה: A. Guttman, *Rabbinic Judaism in the Making*, Detroit 1970, p. 54: 'The case of the water canal is different, the Sadducees may have replied to the Pharisees because of the explicit of Lev. 11:36 "a fountain or a cistern wherein is a gathering of water shall be clean"'